

Cuprins

1. Povestea porcului.	
Un rezumat al tranziției.....	5
Pizza porcului.....	5
Porcul legal, porcul real.....	8
<i>Safe-sarma</i>	11
<i>Body orthodoxing</i>	13
Povești gastro-identitare.....	16
După 20 de ani.....	19
2. D'ale integrării. Narghilele, ciini, vaccinuri și alte obiecte antropologice.....	25
Un podnica peste Dunăre.....	25
Poveștile dormitorului.....	28
Povestea narghilelei.....	32
Cultul corpului.....	34
Familia antreprenorială.....	38
Cultura fricii.....	42
Frici și suferințe.....	44
Despre oameni și ciini.....	47
Cuțofili și javrofobi.....	50
Carne de nimic.....	54
<i>Grammar nazi</i> și liberalizarea limbii.....	57
Operațiunea <i>Vrăjitoarea</i>	60
Tot ce ați dorit să știți despre moarte (și morți) și nu ați știut unde să căutați.....	63
Rezistența de catifea.....	67
Despre îndoială.....	69

<i>Nenea Anghelache c'est moi!</i>	72
Despre limite	76
3. Ce se vede sau despre starea națiunii.....	79
Ce se vede.....	79
Românul liber-schimbist	81
Familia, politica și românii	83
Ce cred românii despre ei înșiși	87
Țara mea cu șapte clase	90
Receptarea barometrului de consum cultural sau despre inapetența pentru social	93
Iletrism sociologic	97
Despre parvenire	100
Încremențiți în limbaj.....	103
Manelele și <i>visul românesc</i>	106
<i>Piua</i> și grătarul	109
Garduri și îngrădiri	112
Cetățeanul (mai mult sau mai puțin) turmentat	115
Confuzia elitelor	118
Popa Zamă și elitele intelectuale.....	121
Semnalizări, trafic și societate	124
Abureală și cutremurare	127
Muică, sintem neam de hateri!.....	130
Cărți poștale și parastase.....	133
Arta paricidului la români.....	135
Nu mai înțeleg nimic.....	138
4. Scutecele națiunii sau despre „mentalitatea românului”	143
De ce ni se întâmplă nouă toate astea?	143
Hendiri bendiri	146
Matrimoniul otoman	149
Țara lui Gargantua.....	152
Țara lui Călin	155

Țara lui Caragiale și reabilitarea lui Mitică.....	158
Stai să-ți explic.....	162
Scutecele națiunii.....	164
Vulpea și nevroza balcanică.....	167
Urmașii lui Ienăchița Văcărescu	171
Cultura nemulțumirii	174
Încă un paradox românesc.....	176
Covorul multicultural	179
Patria olfactivă.....	182
Instituția isprăvniciei la români	184
Moartea se trăiește mai frumos la români!.....	187
Despre derizoriu	190
5. Societatea post-țărănească	195
Exerciții de perplexitate.....	195
Lecțiile unui atlas	198
Cultură și agricultură	201
Patrimoniu, tradiție și istorie	204
Despărțirea de Țăranul Român. Gânduri la încheierea unui colocviu dedicat tradițiilor.....	207
Tradiționalele noastre tradiții.....	211
Post-folclorul.....	214
Despre buna folosință a folclorului.....	216
Gospodăria difuză <i>reloaded</i>	219
Bărbatul român e tradiționalist.....	223
Rostul casei și paradigma <i>feminină</i> a umanului.....	226
Grijile îngrijirii.....	229
Case fără acasă.....	232
Ceva frumos	235
România rustică.....	239
O re-citire: rusticul ca discurs.....	242
Ciobanul, xenofobia și economia de piață	245

Produsele tradiționale.....	248
Bunica mioritică, sufletul reclamei.....	251
Produse tradiționale ca la tata acasă	255
Practica lucidității	258
6. Hainele împăratului.	
Un manifest <i>stîngaci</i>	263
Vorbește cu mine... ..	263
Nu întrerupeți vorbitorul!.....	265
<i>Cogito interruptus</i>	268
Lecția de istorie.....	271
Epistemologia vinovată	274
În așteptarea unei istorii recente	277
Altfelitatea românului.....	280
Muzeul dictaturii <i>versus</i> muzeul comunismului	284
Procesul maimuțelor, recurs în anulare?.....	288
Statul interlop	291
Rasism electoral	295
Fuga de realitate	298
Fintînița haiducului și brandingul de țară.....	301
Turism.....	305
Onoare și transparență	307
Presupoziția de vinovăție.....	310
Întreprinderea universitară.....	313
<i>Modernizarea învățămîntului</i> românesc	317
Ciobanul și expertul.....	320
Populația revine.....	322
Înjurătura de stînga/dreapta.....	325
Anomia, violul și mămăliga.....	328
Un manifest <i>stîngaci</i>	332
Generația revoltei creative	335
Profetul, aurul și românii.....	339
Seniorii speranței	342

7. A șaptea zi	347
Omul din parc.....	347
Gertrude	349
Patrocle.....	352
Bigy și păcatul originar.....	354
Calea lentă	357
Patrimonializarea gustului.....	359
De la cîrciumă la Facebook	361
Visul unei nopți de mai	364
Rătăcire	367
Rătăcit printre obiecte.....	370
Despre iubire și senilitate	373

© 2013 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Eugeniu Barău, *Vizita* (detaliu)

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

MIHĂILESCU, VINTILĂ

Scutecele națiunii și hainele împăratului: note de antropologie publică / Vintilă Mihăilescu. – Ed. a 2-a. – Iași: Polirom, 2013

ISBN print: 978-973-46-4231-1

ISBN cPub: 978-973-46-3518-4

ISBN PDF: 978-973-46-3519-1

39

321.01

32.01:913

Printed in ROMANIA

Vintilă
MIHĂILESCU

Scutecele națiunii
și hainele împăratului

Note de antropologie publică

Ediția a II-a adăugită

POLIROM
2013

Urmașii lui Ienăchiță Văcărescu

„Ceea ce m-a surprins peste tot și de fiecare dată este imposibilitatea situațiilor *wîn-wîn*”, se confesează A., un bun prieten școlit pe trei continente și întors brusc și provocator în țară pentru a se apuca de afaceri.

Da, nu m-am gândit niciodată la asta și este greu de probat. Dar merită toată atenția. Prin minte încep să-mi treacă imediat zeci și zeci de exemple. Ienăchiță Văcărescu, de pildă. Păi nu avea el acea strașnică dilemă cu floarea din grădină: „S-o tai, se strică!/ S-o las, mi-e frică/ Că vine altul și mi-o ridică”. Păi, dacă nu vrei sau nu poți tu să o ai, las-o, frate, în plata Domnului, să crească acolo, în grădină, și să se bucure toată lumea de ea! Ehe, nu-i chiar așa, spune boierul nostru, că dacă vine altu' și mi-o ridică? Adică: nu o iau eu, cu condiția să nu o ia nici altul, accept să pierd eu, dar atunci să piardă și celălalt.

Avem deci antecedente istorice. Iar despre prezent, ce să mai vorbim: boierii actuali, nu mai spun care, au chiar ca principiu evitarea cu orice preț a situațiilor *wîn-wîn*. Iar noi, plebea, de teama de a nu fi considerați niște loseri, nu i-am lăsa nici morți pe ceilalți să câștige și ei câte ceva.

Dar oare de ce, de unde ni se trage acest refuz, aproape această teamă de situațiile în care toată lumea ar avea ceva de câștigat, în care să câștigăm *împreună*?

Primul lucru care îți poate trece prin cap este chiar fragilitatea ideii de *bun public*, în sensul cel mai larg al cuvântului, adică a unei realizări care să fie bună, în egală măsură, pentru noi toți și de care să putem profita cu toții și fiecare în parte. Dar aceasta nu este

decît o reformulare, în alt limbaj și puțin în alt context. Întrebarea rămîne deci valabilă: de unde ni se trage această reticență față de bunul public?

E greu de spus, dar în mod cert are ceva de-a face cu îndelungata și neisprăvita transformare a societăților noastre țărănești într-o națiune modernă. Dar ce?

În comunitățile sătești, oamenii trebuiau să cîștige, minimal, cu toții, pentru că altfel piereau cu toții. De aceea, toate presupuneau sisteme foarte simple și eficiente de întrajutorare, de dar și contra-dar, adică de strategii *win-win*, producătoare de bunuri comunitare. Decît să-mi păzesc eu vacile de tine și tu de mine, mai bine plătim împreună pe cineva care să le păzească de alții. Și așa s-a inventat văcarul, și tot așa s-au inventat și multe alte „obiceiuri tradiționale”. Inegalitățile și conflictele individuale (de care n-au dus lipsă niciodată) puteau să apară doar după ce aceste sisteme de cîștig reciproc ofereau minimul de siguranță colectivă necesar supraviețuirii. Am cunoscut așadar și noi forme de strategii *win-win*, lipsa lor, constatată de A., neputînd fi pusă deci pe seama vreunei psihologii abisale a poporului român încă de pe vremea lui Burebista, Deccebal și/sau Traian.

Atunci de ce și cînd le-am cam pierdut?

Modernitatea, orașul și industria, comerțul și comunicațiile, toate la un loc au modificat această ordine „tradițională”, au dislocat fizic aceste comunități sătești și le-au subminat moral. Membrii lor aveau tot mai puțin de cîștigat de pe urma punerii în comun a unor bunuri, drept care se desprind tot mai mult de sub protecția constrîngătoare a comunităților sătești și încearcă să-și construiască un rost individual, unde pot și cum pot.

Dar aici începe, se pare, problema, căci destrămarea comunităților tradiționale nu înscamnă

automat apariția individului modern. Se pare că, la noi, acest proces a dus doar la o eliberare fantasmată a individului, nu la apariția unui individualism matur. E doar individualismul revanșard al omului scăpat de sub controlul colectiv al părinților, al comunității și al ierarhiei. Și care trebuie deci să demonstreze părinților, comunității și ierarhiei că a avut dreptate să fugă de acasă și că a reușit. Este un individualism terorizat de frica de a nu-și recunoaște reușita în ochii celor lăsați acasă.

Din această perspectivă, comunismul nu numai că a ratat „resocializarea” acestor indivizi neisprăviți, ci a compromis însăși ideea de *interes comun*. Mai mult, *spațiul public* a fost sechestrat politic, iar *bunul public* a fost transformat în abstracțiunea ideologică a „bunurilor întregului popor”, conducând astfel la respingerea ideii de „public”. Pe de altă parte, liberalismul post-comunist este pe cale să compromită, la rîndul său, ideea de *interes individual*, transformînd concurența într-o competiție cu un singur cîștigător: a fi competitiv înseamnă să nu-l lași pe concurent să cîștige și el ceva. O situație *win-win*, care presupune că și celălalt cîștigă ceva, este deci nerecomandabilă din această perspectivă: a cîștiga înseamnă doar să cîștigi de unul singur!

Paradoxul cumplit al acestei logici, în care reușita nu poate fi decît individuală, iar cîștigul tău reduce din reușita mea, este însă următorul: chiar dacă, prin absurd, ar cîștiga *fiecare*, de fapt, am pierde *cu toții*! Dacă eu cîștig lupta cu vecinii mei și îmi parchez mașina pe trotuar, tu cîștigi lupta cu vecinii tăi și îți pui și tu mașina pe trotuar, iar el reușește aceeași performanță, aceasta nu înseamnă că vom avea trei cîștigători competitivi, ci doar trei pictoni care, ca și vecinii lor, nu vor mai avea pe unde să circule!

Cultura nemulțumirii

Am fost întrebat zilele acestea – și m-am întrebat și eu – cum se explică îmbulzeliile isterice de la „reducerile” din supermagazine, la care am asistat cu toții în fața televizoarelor. Sărăcia, „greaua moștenire” a cozilor comuniste, mai recente porniri de concurență sălbatică etc., toate acestea sînt departe de a da o explicație mulțumitoare. Am mai văzut îmbulzeli, dar nu în stilul acesta. Și nu a fost una singură, să zici că a fost o inflamare accidentală de „psihologia maselor”. M-am resemnat prin urmare, zicîndu-mi în sinea mea că, uncori, prostia bate antropologia... Noroc că, în timp ce mă uitam siderat la scene de Fellini suburban, din marea tăvălcală s-a ițit un domn transpirat, care și-a aranjat puțin hainele și a strigat în fața camerei: „Nu e organizare, dom'le, ăștia ar trebui dați în judecată!”.

Iată deci că a venit și explicația: magazinele sînt de vină, pentru că nu au organizat haosul. Cîteva bătrînele din planul doi au dat din cap a confirmare: „Așa e, huo!”.

După ce am ris cu poftă, am început să realizez că aveam de-a face cu expresia unui pattern mult mai răspîndit, care a început să organizeze reacțiile și atitudinile societății românești în general. Mi-am adus aminte de vechiul banc cu cei doi pensionari din Cișmigiu care privesc în tăcere cerul plumburiu. „O să plouă...”, zice unul după ceva timp. „Mai dă-i dracu' de comuniști!”, îi răspunde, prompt, celălalt. Cam așa și noi: orice ni se întîmplă, orice facem, orice auzim devine doar pretext pentru a ne exprima nemulțumirea și a conchide că *ăștia ar trebui dați în judecată*. Nu se știe cine, nu se știe de ce, dar e singura soluție. Și e evident.

— Masterul ăsta e o brambureală! îmi aruncă brusc în față, politicos, dar vădit dezamăgit, un student.

— De ce? mă neliniștesc eu.

— Păi sintem la mijlocul semestrului și încă nu e clar nici programul, nici orarul...

M-am liniștit (într-un fel): orarul e și la avizier, și pe site, iar respectivul student a venit regulat la toate cursurile. Era însă nemulțumit pentru că așa e normal să fii și își exprima public nemulțumirea pentru că e dreptul lui.

— Cum rămîne cu „întîlnirea dintre religii”, că înțeleg că despre asta trebuia să discutați? întrebă din sală un domn între două vîrste, profund nemulțumit și el.

— ?...

— Păi ați vorbit trei ore și nu ați rezolvat nimic! ne reproșează domnul cu pricina.

— De ce ne-ați mai chemat? completează printre dinți vecinul său de scaun.

Nu-i chemase nimeni, veniseră singuri la *Dialogurile Dilemei Vechi*. Iar de rezolvat problema „întîlnirii dintre religii”, cred că aici și Dumnezeu mai are încă o dilemă... Dar nimeni nu poate îngrădi dreptul omului la nemulțumire.

Cu toții am devenit obiectul nemulțumirii aproapelui și cu toții sîntem nemulțumiți de tot ce e în jurul nostru. Exprimarea neîngrădită a nemulțumirii a devenit principala noastră preocupare de timp liber – și nu numai. Iar acest sport național a început să-și modeleze propriul limbaj și propriile ritualuri. Pe scurt, tinde să devină o adevărată „cultură”, cu normele, valorile și rolurile sale sociale. Și, pentru a te integra în această cultură, pentru a putea comunica în cadrul ei, trebuie să respecti aceste reguli

ale jocului și să-ți manifesti constant și vizibil nemulțumirea. Față de orice, față de oricine.

Cu câteva săptămîni în urmă, Mardale a „caricaturizat” în *Cațavencu* această stare de spirit în felul său: doi bărbați stau de vorbă, iar unul dintre ei îi spune celuilalt ceva de genul următor: „Eu sînt de acord cu Băsescu în privința Libiei, dar cum să o spunem așa încît să pară că n-are dreptate?”.

Sînt curios cum ar arăta talk-show-urile televiziunilor noastre a doua zi după ce un om politic ar lansa ideea că Pămîntul e rotund. Pun pariu că cel puțin jumătate din populația țării și-ar manifesta ferm și zgomotos nemulțumirea. Cum de ce? N-ați înțeles nimic...

Încă un paradox românesc

Căutînd pe Google diverse publicități despre „mîncarea sănătoasă”, am avut surpriza să constat că există peste 1,1 miliarde de intrări pentru *sănătate*. Noul idol, sănătatea! – mi-am zis. Dar ce-o mai fi cu Dumnezeu, în aceste condiții? Ei bine, Dumnezeu, săracuțul, nu mai provoacă nici jumătate din interesul virtual al sănătății, cu doar patru sute și ceva de milioane de intrări. Nici în România lucrurile nu stau diferit, cu 13 milioane de intrări pentru *sănătate* și doar 4,3 milioane pentru *Dumnezeu*.

Desigur, aceasta nu este o statistică, iar sănătatea are nevoie de multă reclamă, în timp ce Dumnezeu, nu – deci ar avea mai puține motive să apară pe internet. Mă rog, așa aș fi inclinat să cred, deși, dacă te uiți mai departe la ce-ți oferă internetul la capitolul divin, începi să-ți schimbi părerea... În orice caz, aceste simple cifre aruncate în eter nu pot să nu te pună pe gînduri.